

Ongekend
bijzonder

Oral History
Project

Voortgangsbericht #4
juli 2015 - december 2015

INHOUDSOPGAVE

1. Inleiding	3
2. Analyse van de verzamelde interviews	4
3. Column	9
4. Groepsbijeenkomsten: museumbezoeken en veldwerker zijn	11
5. Ongekend Bijzonder Festival	22
6. Tot slot	29

Inleiding

In de krant, op tv en internet, zelfs op de verjaardag van je tante, gaat het over vluchtelingen. Het debat hierover is de laatste tijd vooral gericht op nieuwkomers, het toelatingsbeleid en integratie. Bovendien wordt er in de media meer over vluchtelingen gepraat dan met hen. Cijfers overschaduwen persoonlijke ervaringen en bijdragen. Zelfs de levensverhalen van vluchtelingen die al decennia in Nederland wonen maken nauwelijks deel uit van onze belevingswereld, de geschiedschrijving en het culturele erfgoed.

Project Ongekend Bijzonder verzamelt, bewaart en presenteert de persoonlijke verhalen van vluchtelingen. De focus ligt hierbij op hun individuele bijdragen aan de ontwikkeling van de vier grote steden Amsterdam, Rotterdam, Den Haag en Utrecht. De 248 gefilmde verhalen worden via gemeentearchieven, stadsmusea, openbare bibliotheken, scholen, organisaties voor en door vluchtelingen en artistieke producties toegankelijk gemaakt voor het publiek.

Door het materiaal in april 2016 over te dragen aan de vier stadsarchieven gaan deze persoonlijke verhalen ook formeel deel uitmaken van ons culturele erfgoed en geschiedenis. De 248 interviews met vluchtelingen uit tien verschillende gemeenschappen – van Chilenen tot Vietnamezen en van ex-Joegoslaven tot Congolezen - zijn afgenomen door vierentwintig tweetalige veldwerkers. Zij maken op basis van de verhalen samen met groepen vluchtelingen en kunstenaars in elke stad films, theater, beeldende kunst, muziek en fotografie.

Tussen april en juni 2016 organiseert Stichting BMP samen met haar partners talloze vernieuwende publiekspresentaties. Het Ongekend

Bijzonder Festival vindt plaats in Amsterdam, Rotterdam, Den Haag en Utrecht. Het programma van al deze artistieke producties staat vanaf februari 2016 online. Waar kun je je vast op verheugen? De stadsopera 'Onderweg' in Tivoli/Vredenburg, een interactieve live cinema installatie over vrijheid in het Museon, een meerdaags festival op het Rotterdamse Grotekerkplein, interactief documentair theater 'Remember Amsterdam' en nog veel meer.

Met dit verslag willen we je op de hoogte houden van de voortgang van project Ongekend Bijzonder in de periode september 2015 t/m januari 2016. Er is in die periode veel achter de schermen gebeurd. Te veel om allemaal aan bod te laten komen. Daarom hebben we in dit bericht een selectie gemaakt van onderwerpen die naar ons idee een aardig beeld geven van de ontwikkelingen in het project. Eerst wordt er aandacht besteed aan de analyse van de interviews, dan lees je een column over de link tussen taal en integratie, vervolgens kom je via foto's en interviews met veldwerkers terecht bij groepsbijeenkomsten en museumbezoeken, en tot slot kun je lezen welke artistieke producties je vast in je agenda moet zetten en hoe betrokkenen over bijbehorende productieprocessen denken.

We wensen je veel leesplezier toe!

Met vriendelijke groet,

Stasja van Droffelaar

Inhoudelijk secretaris Ongekend Bijzonder

ANALYSE VAN DE VERZAMELDE INTERVIEWS

Dat is op zich al een enorme klus. Voor de databank voor onderzoekers en voor de eigen analyse worden de interviews eerst gecodeerd. Daarna volgt de analyse. Cultureel antropologen Gerben Kroese en Stasja van Droffelaar hebben hier samen met projectcoördinator Firoez Azarhoosh hun handen vol aan. Niet zelden ontroeren en verbazen de levensverhalen van de vluchtelingen hen tijdens dit tijdrovende maar inspirerende werk. Om meer inzicht te geven in het analyseproces leggen we eerst stapsgewijs uit hoe we te werk gaan. We maken het geheel wat tastbaarder door een aantal interviewfragmenten te delen die gaan over de eerste ervaringen in Nederland. Tot slot lees je een korte reflectie van Gerben op de thematiek en analyse daarvan.

Het analyseproces in stappen

Om een weg te vinden in de grote hoeveelheid onderzoeksmateriaal dat Ongekend Bijzonder heeft opgeleverd is een systematisch stappenplan gemaakt waarbinnen de 248 levensverhalen ontsloten en geanalyseerd worden. Hiervoor is het nodig om van elk interview naast de video-opname ook een uitgeschreven versie te hebben. Hieronder beschrijven we in het kort welke stappen worden gezet om tot een goed doorzoekbare databank en een gedegen analyse te komen.

1. Het onderzoeksmateriaal wordt geordend en klaargemaakt voor analyse. Deze stap bestaat vooral uit praktisch werk. In ons geval het verzamelen van de interviewopnamen en de bijbehorende

documenten, het controleren van de ondertitels en het omzetten van de ondertiteling naar een tekstdocument (transcriptie).

2. Een globaal overzicht krijgen van het onderzoeksmateriaal. Hiertoe leest en bekijkt de onderzoeker al het verzamelde onderzoeksmateriaal op een globale manier, om een eerste, algemene indruk te krijgen van de mate waarin de data informatief zijn in het licht van de onderzoeksvraag.
3. De start van de gedetailleerde analyse in de vorm van een eerste ronde van coderen van de tekst. Doel van dit coderen is de data te organiseren in fragmenten tekst, alvorens ze in een volgend stadium van betekenis kunnen worden voorzien. In deze eerste coderingsronde worden tekstfragmenten aangeduid met coderingstermen die nauw aansluiten bij de beleving van de respondenten.
4. De uitdieping van de gedetailleerde analyse. In deze stap neemt de onderzoeker wat meer afstand van de belevingswereld van de respondenten en gaat hij juist op zoek naar nieuwe betekenissen en verbanden die uit het onderzoeksmateriaal naar voren kunnen komen. Hiertoe stelt de onderzoeker zichzelf, in het licht van de onderzoeksvraag, analytische vragen als: wat betekent dit? of: waar gaat dit over? Nadat alle of een aantal transcripten zijn gecodeerd, worden alle codes in een apart memo onder elkaar gezet, gegroepeerd en gecategoriseerd. Daarna worden de transcripten opnieuw gelezen en herlezen om de codes te verfijnen, onderlinge verbanden te zoeken en een hiërarchie in de

(categorieën van) codes aan te brengen. De onderzoeker krijgt hierdoor zicht op het geheel en de belangrijkste thema's van het onderzoek. Op een creatieve manier wordt geprobeerd betekenis te geven aan de data, door verschillende data met elkaar te vergelijken, door de data te beschouwen in het licht van de literatuur en door naar nieuwe verbanden te zoeken.

5. Tijdens stap 5 zoekt de onderzoeker naar een passende vorm voor een betekenisvolle weergave van de resultaten. Resultaten van interviews kunnen bijvoorbeeld per persoon of per thema geldend voor verschillende personen worden gerangschikt.
6. In de laatste fase van het analyseproces, wordt gestreefd naar een interpretatie van de analyse als geheel. Door de resultaten van het onderzoek af te zetten tegen de oorspronkelijke probleemstelling, de onderzoeksvraag en de relevante literatuur, kan antwoord worden gezocht op de vraag: Welke lessen kunnen worden getrokken uit de studie en wat betekenen die?

Tegenwoordig is er geavanceerde software beschikbaar die een analyseproces als dit kan ondersteunen. Een van de bekendste programma's is ATLAS.ti, het programma dat wij ook gebruiken. Het voordeel van deze software is dat ze het analyseproces systematiseren, ordenen, inzichtelijk en vooral toegankelijk maken. Met één druk op de knop kunnen bijvoorbeeld alle tekstfragmenten met een bepaalde code worden geselecteerd. Uiteraard moet ook bij gebruik van dit soort software de onderzoeker nog altijd zelf de gehele cyclus van codering en analyse uitvoeren.

Naast deze analysemethode waarin theorie voortkomt uit het verzamelde materiaal, wordt een manier van analyseren gebruikt die 'de andere kant op werkt'. Door het bekijken van de video-opnamen ontstaan associaties over mogelijke patronen en verbanden. Deze werkwijze wordt samengebracht met de eerder genoemde, zo dat die elkaar versterken. Om je een concreter en levendiger beeld te geven van het bronmateriaal en het analyseproces, volgt hieronder een selectie over de eerste ervaringen in Nederland.

Eerste ervaringen in Nederland

De eerste indrukken die vluchtelingen in Nederland opdoen geven een heel gevarieerd beeld, uiteenlopend van zeer positief tot grote schrik. Soms is er sprake van verbazing. Gevoelens van veiligheid en onveiligheid komen beide voor. Af en toe zijn de eerste ervaringen van mensen amusant voor de onderzoekers. Het is één van de meest luchtige thema's in de interviews.

Positief

Positieve gedachten en emoties overheersen bij vluchtelingen die net in Nederland zijn. Daarbij gaat het om het ervaren van vrijheid en veiligheid ('Ik ben vrij'; 'Vaste grond onder de voeten'; de schoonheid van stad en land ('Amsterdam is zo mooi'; 'Groen'; 'Dijken, water, polders'), de aardige mensen ('Hartelijke ontvangst') en de mogelijkheden die Nederland biedt ('Veel speelmogelijkheden voor kinderen'; 'Nutella en bananen')

"Ik had best wel een hele lange onzekere periode achter de rug. En dan had ik een gevoel toen ik in Nederland kwam na jaren: ik ging op de straat, ik ging lopen en ik voelde: de straat is stevig onder mijn voeten. Achteraf dacht ik, ik had altijd alsof ik zwevend zand onder mijn voeten waren en nou opeens voelde ik stevige grond. En ik dacht: wow, dat is een goed gevoel. Ik ben ergens terecht gekomen waar de grond stevig is. Ik kan iets opbouwen hier".

"Na een week liep ik met Albert door Amsterdam. Hij zei 'wat ben je stil, wat is er gebeurd?' Ik zei 'Dit is mijn land, dit is mijn stad, ik blijf hier'".

Negatief

Zaken die regelmatig als negatief worden ervaren hebben voornamelijk betrekking op het klimaat ('Kou'; 'Sneeuw'; 'Jassen'; 'Wind'; 'Regen'; 'Grijs')

Soms ook leiden de verschillen tussen Nederland en het land van herkomst tot verbijstering en shock ('Vreselijk, alles is onbegrijpelijk en anders').

De eerste Vietnamese bootvluchtelingen vonden Nederland in de eerste uren dat ze er waren ook niet heel aantrekkelijk:

"De busreis van Schiphol naar Baerle Nassau was voor mij een eeuwigheid. We reden langs lege weilanden. De tolk die zegt 'trein', omdat we komen langs spoor en hij wijst een trein aan. Dat is mijn eerste Nederlandse woord. Maar onderweg ging ons doordringen van hé er is iets vreemds aan dit land. Alles was grijs, kaal, buiten Amsterdam om rij je door weilanden, niemand, niks, leegte. Bomen waren kaal. Verder was niks te zien in de verste verte. Iedereen opeens ging huilen. Iedereen kreeg heimwee. In Vietnam zijn we gewend aan buiten leven. Alles is druk, veel mensen om je heen. Heel veel geluiden. Nederland was gewoon een stille kale vlakte. Koud, grijs en d'r was niks. En zoveel stilte. Het was een shock voor ons. Ik weet dat iedereen van de oudere mensen elkaar in de armen vielen en huilen van, sommige zeg ik wil hier weg, ik wil hier niet blijven".

Een jonge Iraniër trof in Nederland ook niet aan wat hij verwachtte.

"Het was niet het Hollywoodbeeld dat ik had in Iran. Het was klein. De mensen waren heel down to earth gekleed, de dokter en de bouwvakker die op dezelfde camping naast elkaar barbecueën. Dat waren voor mij schokkende beelden".

Verbazing

Zaken die men in het eigen land niet kende wekken hier nogal eens verbazing ('Open gordijnen'; 'Dat je openlijk kunt zeggen dat je homo bent'; 'Vrouwen die fietsen'; 'Meisjes die naar school gaan en buiten spelen'; 'Schuifdeuren'; 'Roltrappen'; 'Koken op gas'; 'Afstandsbediening

voor de TV'; 'Red light district in Rotterdam'; 'Al dat licht op Schiphol en in de kassen 's avonds).

"Je komt op Schiphol aan en alles is super verlicht en dan rijd je langs Aalsmeer, al die bloemenkassen. Dat weet ik nog, dat is een groot lichtfestijn. En ik denk 'Nou zo zal Europa d'r wel uitzien; misschien hebben ze wel gelijk en kan ik beter hier gaan wonen dan in Eritrea".

Veilig

Veel vluchtelingen noemen een gevoel van veiligheid als belangrijkste eerste ervaring.

"Eerste indruk is, ik kwam [in een] veilig land. Dat is de eerste, de belangrijkste".

"Ja, kijk de eerste wat je denkt is veiligheid. Dat is wel het belangrijkste, want je komt van een land van oorlog".

Onveilig

Dat je je in een veilig land in het begin toch ook soms wat onveilig kan voelen, wordt ook genoemd. Vooral als men geconfronteerd werd met

zaken die men niet begrijpt. Zoals een onverwachte confrontatie met Sinterklaas op de eerste dag in Nederland:

"Onbekende omgeving, onbekende taal, onbekende mensen, onbekende reacties. Ja, bijvoorbeeld de dag die wij hiernaartoe kwamen was 5 december. Ik herinner nog wij waren heel zenuwachtig bij de bureau waar je zich moet aanmelden. En ik herinner dat was Ehm..tijdens de Sinterklaas en Sinterklaas was bij precies waar we gingen formulieren invullen. Kwam een man met witte baard, pepernoten op ons gooien terwijl je bijvoorbeeld de traditie niet kent en je bent bang. Je kijkt oké waarom wordt iets op mijn hoofd gegooid, weet je. En ik werd het niet.. Ik werd er niet vrolijk van. Maar nu is het wel super grappig en als ik het terug naar kijk dan ga ik lachen van oh eerste herinnering van Sinterklaas, maar toen kende ik het niet. Toen had er niet van genoten. Weet je het is gewoon. Ik wist ik wist niet wat het is. Ik had als je hoe noem je dat, als je net in Nederland bent op gevlucht bent, op dat moment heb je meer behoefte aan omarming. Iemand die je echt.. iets om emotioneel.. iets meer veilige.. Veiligheid geeft. Niet vrolijkheid misschien. Dat soort dingen".

Actuele reflectie door Gerben Kroese

Gerben Kroese is sinds 2010 als onderzoeker en projectmedewerker werkzaam bij BMP. Na zijn studie deed hij onder andere langdurig onderzoek in gevangenissen naar de motieven en keuzes van overvallers. Gerben bekijkt en analyseert de interviews van Ongekend Bijzonder. Hij beperkt zich daarbij tot enkele thema's. Hoofdvraag van zijn analyse betreft de vraag naar de bijdrage van vluchtelingen. Hoe die kan worden omschreven en of deze analyse onze kijk op wat een bijdrage is beïnvloedt, daar gaat Gerben hieronder op in.

“Wat betreft het beeld van variatie dat zichtbaar werd tijdens de voorlopige analyse van het onderwerp ‘eerste ervaringen in Nederland’, dat is niet bijgesteld. Angst, verbazing, blijdschap, een immens gevoel van vrijheid, het kan allemaal. Ik heb wel gemerkt dat kinderen die voor het eerst in een asielzoekerscentrum komen, hier positiever op terugkijken dan hun ouders. Maar dan houd je je eigenlijk alweer bezig met de topic ‘azc’.

In het algemeen wil ik benadrukken dat de analyse tot nu toe voorlopig is. Het is wel fijn dat het beeld na een beperkt aantal interviews niet heel anders is als dat na 65 interviews. De interviews van vluchtelingen-groepen waar we nog niet aan toe zijn gekomen zouden kunnen verrijken en nuanceren. Maar tot nu toe ben ik nog niets tegengekomen wat echt achterhaald is.

Je komt tijdens de analyse wel vaak hele opmerkelijke dingen tegen. Ik vind het prettig die te kunnen delen met mijn collega's Firoez en Stasja. Onze samenwerking bevordert het analyseproces omdat het de mogelijkheid geeft om gedachten met elkaar te wisselen. Firoez werkt heel anders dan Stasja en ik. Zijn werkwijze is deductief (van theorie naar empirie) en die van ons juist inductief (van empirie naar theorie). We komen elkaar in het midden tegen.

Analyseren is wel erg tijdrovend. Je moet er veel tijd in investeren maar krijgt daar later wat voor terug. Het coderen is een hele grote klus die voorafgaat aan het echte analyseren. Ik heb gemerkt dat ik per dag niet

meer dan 3 interviews van het project kan coderen. Qua tijd zou dat misschien wel lukken, maar qua vermogen om verbanden te leggen niet.

De verhalen van vluchtelingen zijn soms heel heftig. Niet alleen in negatieve zin, maar ze snijden steeds hele existentiële thema's aan. Thema's als veiligheid, vrijheid, ontworteling, angst, ambitie, maar vooral ook wederopbouw. Het opnieuw moeten beginnen in een vrijwel in alle opzichten vreemde setting is wat een vluchteling te doen staat. Een normaal leven kan al als heroïsch worden gezien, laat staan dat van een vluchteling. Zo'n leven is bijna per definitie heftig en bewogen. Het besef dat vluchtelingen hier niet komen 'voor een gemakkelijk leven', maar zich met veel moeite en vasthoudendheid een nieuwe plek in een vaak weerbarstige omgeving moeten verwerven, is wat mij betreft hetgeen wat voor het voetlicht moet worden gebracht.

Vluchtelingen worden meestal gezien als zielige slachtoffers of als gelukszoekers die hierheen komen om te profiteren van het sociale vangnet. Op basis van alles wat ik tot nu toe geanalyseerd heb, behoeven deze beelden correctie. De vluchteling is geen gelukszoeker of profiteur. Hij of zij is ook niet per se zielig. Het is iemand die die veel kracht ontwikkelt. Kracht die hemzelf/haarzelf én de samenleving ten goede kan komen.”

COLUMN

Firoez Azarhoosh is geboren in Teheran (1965) in een familie van onderwijzers. Op negentienjarige leeftijd is hij gevlucht naar Nederland. Door zijn studie Informatica, filmtheorie en management, en zijn uitgebreide kennis van en ervaring met overheden en maatschappelijke instellingen heeft Firoez een eigen stijl ontwikkeld die als 'out of de box' bekend staat. Sinds oktober 2013 is Firoez projectcoördinator van

Ongekend Bijzonder met nadruk op de stad Amsterdam. Daarnaast speelt hij een speciale rol in de analyse. Hij bekijkt de interviews en stelt op basis van zijn eigen associaties hypothesen op. Deze worden later door Gerben en Stasja getoetst. Hieronder volgt een column van zijn hand over het verband tussen taal en integratie.

Taal en Integratie: een paradigma crisis

Jarenlang hebben wij in Nederland gedacht dat de kwestie van integratie en het leren van de Nederlandse taal een directe relatie met elkaar hebben. Ik zeg wij omdat ik in de jaren negentig zelf aan de wieg heb gestaan van de wet Inburgering Nieuwkomers en het lokale integratiebeleid. Het zogenaamd causale verband tussen taal en integratie is geworteld in de redenatie dat als men de taal spreekt, snel leert wat onze normen en waarden zijn en hoe onze samenleving in elkaar zit. Nieuwkomers zullen deze normen en waarden accepteren en zich naar onze maatstaven gaan gedragen. Om dit 'integratieproces' te bespoedigen is het geven van maatschappelijke oriëntatie cursussen dan ook een logische aanvulling op de taallessen geweest. Ik gebruik de onvoltooid verleden tijd omdat uit het dominante discours blijkt dat beleidsmakers, opinieleiders en mediamakers nog heilig in deze stelling geloven, ook al geloof ik er zelf niet meer in.

Tientallen interviews met nieuwe en oude vluchtelingen in de vier grote steden toonden mij een correlatie die veel fundamenteeler is: de relatie tussen het gevoel van eigenaarschap en integratie. Als men zich mede eigenaar voelt van zijn directe leefomgeving (de wijk, de stad of het land), gebruikt men woorden als 'thuis voelen', 'mijn stad', 'trots', 'wij', 'verantwoordelijkheid' en 'betrokkenheid'. Als dit gevoel van eigenaarschap ontbreekt, spreekt men in termen van 'de Nederlanders', 'hun normen en waarden en die van ons', 'zij en wij', 'wereldburgerschap' en dergelijke. Het maakt dan ook niet uit in hoeverre deze termen correct worden uitgesproken en of de grammaticale constructie waarbinnen ze gebruikt worden juist is. Daarnaast zijn er hoogopgeleiden die spreken over 'de Nederlanders' en lager opgeleide mensen die zich uitlaten over 'ons land'. De relatie met de directe leefomgeving is louter een gevoelsmatige. En het gevoel van eigenaarschap is horizontaal, want er bestaat niet zo iets als 'meer eigenaar' of 'een beetje eigenaar', alleen maar 'mede eigenaar'.

Mede eigenaarschap blijkt in de praktijk een lastige zaak. Wat als je je mede eigenaar voelt van je stad maar de anderen jou niet als eigenaar maar als gast bekijken? Hoe lang kan je dat volhouden? Kan men hier beleid op voeren? Dergelijke vragen komen voort uit de interviews en zadelen een ex-beleidsmaker als ik met existentiële vraagstukken op. "Ik voel me vaak een Nederlander en denk alsof ik hier geboren ben, maar zodra ik dat uitspreek klinkt het lachwekkend uit mijn mond", zei een respondent die al ruim dertig jaar in Nederland woont. De bijbehorende vraag is voor wie dat dan lachwekkend is. Voor de toehoorder? De persoon in kwestie zelf? De gedachten van de persoon in kwestie over hoe anderen hierop kunnen reageren? Of voor iedereen, omdat de gedachte überhaupt belachelijk is?

Wellicht is het de hoogste tijd voor een ander en nieuw discours over integratie, inburgering, diversiteit en normen en waarden.

Firoez, januari 2016

Groepsbijeenkomsten: museumbezoeken en veldwerker zijn

In het eerste deel van project Ongekend Bijzonder hebben we groepsbijeenkomsten georganiseerd waarbij gelegenheidsgroepen artistieke producten maakten. Deze bijeenkomsten werden per gemeenschap georganiseerd. Ook in dit tweede deel van het project zijn er door de veldwerkers groepsbijeenkomsten georganiseerd, ondersteund door regionale stichtingen van Vluchtelingenwerk. Deze bijeenkomsten zijn bedoeld om vluchtelingen die recent naar Nederland zijn gekomen in contact te brengen met vluchtelingen die hier al langer zijn en te kijken hoe zij gezamenlijk kunnen bijdragen aan de publiekspresentaties in de vier steden.

Rotterdam

In Rotterdam biedt het Meerdaags Festival volop ruimte voor nieuwe producties van uiteenlopende groepen. Per discipline is er een groep gevormd (dans-theater, muziek, film en kunst-literatuur), die apart aan de slag zijn gegaan. Daarnaast werken er groepen mee aan het verwezenlijken van het Pop-up museum en de tentoonstellingen in de

In elke stad kwamen vier groepen van ongeveer 25 mensen bij elkaar om samen te brainstormen over hun inhoudelijke en/of praktische bijdrage aan de artistieke producties. De verwachting was dat de bijdrage van de groepen zich op bepaalde producties zoals het Meerdaags Festival in Rotterdam en de Culturele Zondag in Utrecht. In de praktijk blijken ze ook bij te dragen aan de producties van verschillende kunstenaars. Hierna volgt per stad een korte tekst en fotoreportage van de verschillende groepstrajecten.

Centrale Bibliotheek. Wat opvalt in Rotterdam is dat mensen die bijeengebracht zijn om een eerste plan te schetsen veel verder gaan dan dat. Er wordt bijvoorbeeld gewerkt aan een moderne dansvoorstelling, een muziekstuk geïnspireerd door de hartslag van de mens en een filmproject samen met mensen in Syrië.

Groepsbijeenkomst kunst-literatuur over taal, communicatie en anders kijken naar 'bijdrage'.

Dans-theater groep krijgt les in moderne dans.

Utrecht

De Culturele Zondag in Utrecht nodigt uit om geïnspireerd te raken en mooie plannen te maken. In deze stad is een aantal groepen verder gegaan met ideeën van de groepstrajecten van vorig jaar. Het prachtige filmpje over vliegeren en vrijheid van de Afghaanse groep bijvoorbeeld, is aanleiding om een vliegerfeest te gaan organiseren dit voorjaar. Daarnaast komt er een lentefeest dat geïnspireerd is op de traditionele nieuwjaarsviering Norooz.

Beide vieringen worden groots aangepakt en geïntegreerd in de Culturele Zondag van 1 mei, die in het teken staat van Ongekend Bijzonder. Aan de stadsopera wordt op verschillende wijzen bijgedragen. Zo worden er onder leiding van Maryan Entezami kostuums voor gemaakt en treedt een Ethiopisch kerkkoor op als intermezzo tussen twee opera scènes. Veldwerkers Baban Kirkuki en Tiffany Pham werken samen met een gemengde groep aan een schrijf- en dichtworkshop.

Den Haag

De groepsbijeenkomsten in Den Haag stonden vooral in het teken van de culturele route. Maar er gebeurt veel meer dan dat. Naast een collectieve brainstormsessie over de invulling van deze route samen met visueel trainer Jefta Bade, zijn er nog drie groepen aan de slag gegaan met andere onderdelen van Ongekend Bijzonder Festival Den Haag. Onder leiding van veldwerker Ibrahim is een groep Somaliërs in gesprek gegaan met multimedia kunstenaar Farah Rahman over het thema vrijheid. Zij zal audio-samples van deze bijeenkomst integreren in de multimedia tentoonstelling die in samenwerking met het Museon en visueel vormgever Mark Ridder gerealiseerd wordt.

Verder ontwerpt een Afghaanse groep met beeldend kunstenaar Sam Masoud verrassende affiches die in de stad verspreid worden. Ook levert een gemengde groep onder leiding van veldwerker Bashi Cikuru een (conceptueel) aandeel aan de stand-up philosophy performance 'Am I making sense?' van Laura van Dolron over de vraag wat een bijdrage is en of het ertoe doet of je een vluchteling bent.

Groepsbijeenkomst over de schrijf- en dichtworkshop.

Brainstormen over vrijheid aan zee.

Amsterdam

In Amsterdam hebben de groepstrajecten een ander karakter. Het Ongekend Bijzonder Festival en de groepsbijeenkomsten draaien in deze stad hoofdzakelijk om identiteit, (super)diversiteit en persoonlijke verhalen. Uit de bijeenkomsten bleek het spanningsveld tussen jezelf definiëren en media die jou anders bekijken cruciaal. Veel deelnemers hebben toen aangegeven dat ze zich thuis voelen in Amsterdam vanwege haar inspirerende mix van mensen, maar dat ze veel last hebben van de media en het dominante discours over vluchtelingen. Hoewel ze hun best doen om te integreren en onderdeel van de Nederlandse samenleving te worden, bekijken en behandelen mensen hen niet als zodanig. Het gevolg hiervan is dat men zich niet welkom en mede eigenaar voelt in en van Nederland. In deze stad is ervoor gekozen om hier via de artistieke producties en verhalen aandacht aan te besteden. De verhalenselectie van storytelling avonden Mezrab zou eerst draaien om het leven in een asielzoekerscentrum, maar gaat nu meer om het leven in de stad en identiteit. Op 12 december is er een grote ontmoetingsdag georganiseerd met dans, eten, muziek, poëzie en ontmoetingen. Die had meerdere

doelstellingen: het verbinden van recent gekomen en langer gevestigde vluchtelingen en autochtone Nederlanders en vluchtelingen, het informeren en stimuleren van participatie rondom het festival en het tot stand brengen van een duurzame dialoog over het vluchtelingenvraagstuk. Er zijn 250 mensen op afgekomen, grotendeels nieuwe vluchtelingen. Daarnaast zijn er twee kleinere brainstormsessies georganiseerd omtrent Ongekend Bijzonder Festival Amsterdam, waarvan één gekoppeld aan een museumbezoek. Ook zijn er twee trainingen georganiseerd door Stichting Vluchtelingen Ambassadeurs, op 14 november 2015 en 30 januari 2015. Mensen hebben geoefend in het vertellen van verhalen voor groepen. In het kader van Ongekend Bijzonder zullen Vluchtelingen Ambassadeurs in de festivalperiode op ongeveer tien scholen voorlichting geven.

Muzikaal talent uit Syrië, Irak, Afghanistan, Iran, Eritrea, ex-Joegoslavië, Chili, Suriname, Rusland, Ethiopië en Turkije werkt samen met Music Generations aan een muziekstuk.

Groepsbijeenkomst ter voorbereiding van het lentefeest.

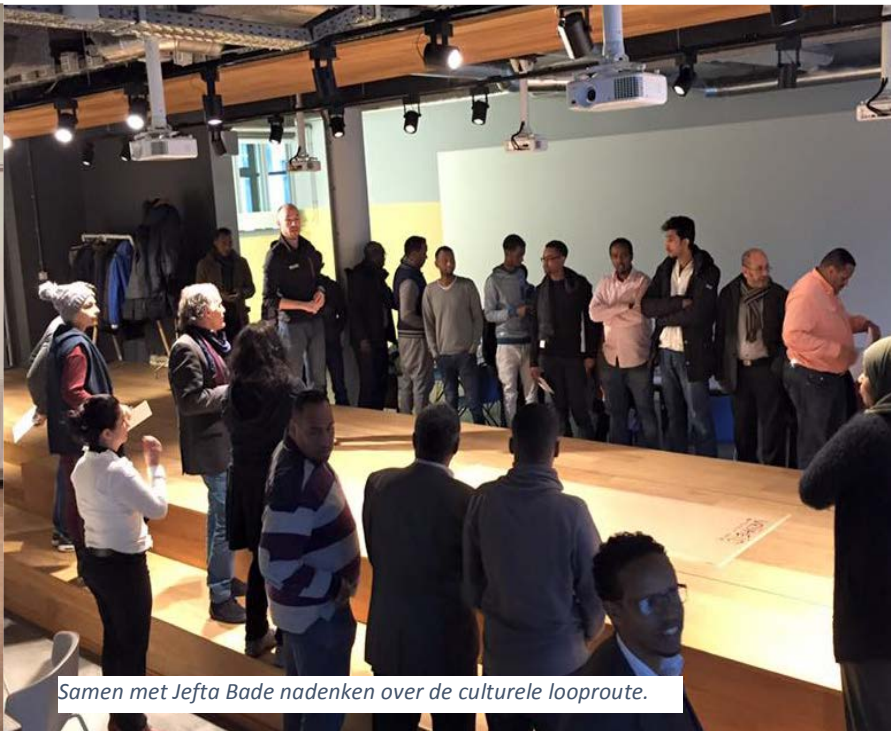

Groepsbijeenkomst omtrent het vliegerfeest olv veldwerkers Achmed & Farid.

Op deze en vorige pagina's diverse foto's van groepsbijeenkomsten en voorbereidingen van het Ongekend Bijzonder Festival in de vier grote steden.

Groepsbijeenkomst met stand-up philosopher Laura van Dolron.

Samen met Jefta Bade nadenken over de culturele looproute.

MUSEUMBEZOEKEN

Naast de groepsbijeenkomsten worden er in alle steden museumbezoeken georganiseerd. Groepen vluchtelingen worden bij elkaar gebracht door onze veldwerkers en krijgen rondleidingen in musea die bij project Ongekend Bijzonder betrokken zijn. Stichting BMP hoopt dat op deze manier netwerken tot stand komen van vluchtelingen en erfgoedinstellingen. We spraken met de uit Afghanistan afkomstige veldwerkers Razia Samsor en Farid Kabiri over hun meest recente museumbezoek en meer.

INTERVIEW RAZIA SAMSOR

Veldwerker Razia Samsor zet zich al ruim elf jaar in voor vluchtelingen in Nederland, met een focus op Afghanen. Zij heeft in Afghanistan een universitaire opleiding gevolgd en in Nederland vele andere opleidingen gedaan. Zij heeft onder andere bij de Stichting Vluchtelingen Organisaties Rijnmond gewerkt. Momenteel werkt ze als Coördinator Eigen kracht in Rotterdam. Binnen Ongekend Bijzonder houdt ze oral history interviews en zet ze groepstrajecten op.

Op 20 januari 2016 begeleidde Razia samen met collega veldwerker Haimanot Belay een museumbezoek met een groep vluchtelingen. De groep kreeg een rondleiding door het Museon in Den Haag.

Razia: *“Het was goed. Er waren vijftien mensen van mij en zeven of acht van Haimanot. De helft van deze grote groep was nieuwkomer en de andere helft is al langer in Nederland. Er waren acht kinderen bij. Voor hen was het ook heel leuk want ze wilden niet naar huis.*

Het begin was alleen moeilijk. Wij hebben gisteren met de groep gesproken en de mensen eraan herinnerd dat ze op tijd moeten komen. De rondleiding begon om twee uur maar tot tien voor twee was er nog niemand. Haimanot en ik waren bang dat er niemand kwam opdagen. Gelukkig kwam iedereen opeens tegelijk aan.

De rondleiding was goed. Diederik Veerman van het Museon heeft alles uitgelegd en ons door het hele gebouw meegenomen. Hij legde alles goed uit en liet ons zien waar de biologie afdeling was en alle andere. Er waren nog twee vrouwen bij. Ik denk misschien voor de veiligheid, ook in verband met de vele kinderen in de groep. Ik moet wel eerlijk zeggen dat het veel extra werk was voor Haimanot en mij. Er was veel voorbereiding nodig voor de groepsbijeenkomst van gisteren en de rondleiding van vandaag. Maar het was zonder meer de

INTERVIEW FARID KABIRI

Farid is in 1976 geboren in Afghanistan, niet ver van de hoofdstad Kabul. Na zijn studie Internationaal Recht in Rusland keerde hij in 1997 terug naar zijn vaderland, dat toen verscheurd werd door oorlog. Farid vluchtte naar Nederland en dat heeft hem naar eigen zeggen op ingrijpende wijze gevormd. Nadat hij in Nederland voor de tweede keer Rechten studeerde heeft hij bij Vluchtelingenwerk en verschillende ministeries gewerkt. Zijn reden om sinds 2013 aan project Ongekend Bijzonder mee te doen is zijn diepe verlangen om aan de Nederlandse samenleving het verhaal van een vluchteling zoals hij te vertellen. Belangrijker nog vind hij het feit dat vluchtelingen door dit project eindelijk een plekje krijgen in de geschiedenis van Nederland en hiermee niet onbekend blijven en vergeten worden.

Een museumbezoek

“Tien januari was een inspirerende dag. Ook voor mijzelf. Ik ben wat nieuwe informatie tegengekomen over de stad Utrecht en heb gezien hoe een modern museum eruit ziet. Ik was drie jaar geleden voor het laatst naar een museum gegaan. Het viel me op dat er ook een aantal kenners van kunst in onze groep zaten. Vooral twee van de Syriërs stelden veel vragen. Dat verbaast me niet want Syrië is echt een schat aan kunst, erfgoed en antropologie. Ze herkenden ook een schilderij van de geboorte van Jezus en herkenden gelijk alle afgebeelde personen daarop. Het was herkenbaar en anders tegelijk voor hen. Ze vroegen zich af waarom het op die bepaalde manier geschilderd was en dergelijke. Aan anderen merkte ik dat die zich nooit of niet vaak in een museum hebben begeven.”

Het veldwerkerschap in het algemeen

“Veldwerkerschap is vooral erg leuk en omdat ik leergierig ben, is het mooi dat je omdat er elke dag iets nieuws is, constant blijft leren. Voor mij was het terrein van oral history nog onbekend. Mensen op de praatstoel krijgen vind ik inspirerend en uitdagend. Het is wel confronterend om met mensen met dezelfde achtergrond de diepte in te gaan. Tegelijkertijd wist ik wel dat ik juist door die gedeelde achtergrond geschikt was om het vertrouwen van mensen te winnen. Dat ik zelf al een netwerk had is ook een pre geweest want zo kon ik sneller aan mensen komen waar het om gaat. Wat betreft de techniek van het interviewen, dus het camerawerk en alles eromheen en de do's en don'ts van het interviewen, dat vond ik ook leuk om te leren.

Al met al vind ik mijn rol in het project heel leuk, maar het is wel hard werken. Het is een uitdaging om alles voor elkaar te krijgen en te regelen en ik ben opgelucht als dat lukt. Van een interview krijg ik energie. Je leert nieuwe mensen kennen en ik heb er zelfs een paar vriendschappen aan over gehouden.

Het project is belangrijk omdat het een plekje geeft aan vluchtelingen in de Nederlandse geschiedenis. En dat op een wetenschappelijke manier en terwijl mensen door de activiteiten in contact of gesprek komen met Nederlanders. Tijdens de presentatie van het eerste groepstraject met Afghaanse vrouwen kwamen er bijvoorbeeld ook Nederlanders en buurtbewoners kijken. Ik hoop dat er tijdens de Culturele Zondag in Utrecht nog meer Nederlanders op af komen want dat is hard nodig. Er dreigt namelijk een soort vervreemding van vluchtelingen te ontstaan, vooral met betrekking tot de gebeurtenissen in Keulen en de ongeregelheden tijdens inspraakavonden met gemeentes.”

De interviews

“Ik heb in totaal vijf interviews afgenomen, in de eerste periode van het project. Vier mannen en een vrouw.

Ik heb bijvoorbeeld een bokser uit Afghanistan geïnterviewd, voor wie boksen als een rode draad door zijn leven loopt. Alles draait om boksen in zijn leven, zowel daar als hier. Hij spreekt heel gebrekkig Nederlands naar mijn inschatting maar is wel goed ingeburgerd. Hij heeft bijvoorbeeld een volkstuin waar hij groenten verbouwt en heeft een groot netwerk in de

stad waar hij woont. Hij is begonnen met het opbouwen van een boksschool, doet veel vrijwilligerswerk en probeert de jeugd te betrekken bij de sport. Hij gelooft namelijk dat hij jongeren door middel van sport van het verkeerde pad kan houden. Hij zag het in zijn buurt gebeuren met de hangjongeren en stapte op eigen initiatief naar de wethouder toe. Hij wilde hen boks lessen geven en deed dat eerst als vrijwilliger. Hij voelt zich ondanks zijn gebrek aan taal erg thuis in Nederland en dat vond ik erg bijzonder. Hij heeft veel vrienden van allerlei verschillende nationaliteiten. Hij zei dat hij een goede mix probeert te maken van wat hij heeft meegebracht uit Afghanistan en wat hij hier geleerd heeft. Wat goed is neemt hij over en wat slecht is laat hij voor wat het is. Het losse verband tussen ouders en kinderen heeft hij bijvoorbeeld moeite mee. Hij wil zijn vier kinderen in die zin meer Afghaans opvoeden. De positie van vrouwen hier vind hij daarentegen wel goed. Dat vrouwen zich hier meer kunnen ontwikkelen waardeert hij. Ik vind het ook erg bijzonder dat deze man gelovig is. Hij is praktiserend moslim en hij kan zijn geloof hier op een vredige manier belijden zonder dat hij erop aangesproken wordt. Dat vindt hij heel prettig. Hij kan het ook prima combineren met waarden en normen van hier. Dat vind ik bijzonder.

Ik heb ook een jonge Afghaanse advocaat geïnterviewd. Ondanks zijn hoge mate van inburgering en zijn opleidingsniveau succes trekt hij steeds meer naar zijn roots toe. Terwijl hij zijn eigen taal wel kan spreken wil hij het beter leren schrijven. Daarnaast geniet hij van Afghaanse poëzie en literatuur, en leest hij bijvoorbeeld Rumi.

Wat ik eigenlijk wil zeggen is dat mensen die de Nederlandse taal beter beheersen niet perse beter ingeburgerd zijn. die bokser doet van alles in zijn buurt, is heel betrokken maar hij vroeg me wel om Nederlandse e-mails te vertalen voor hem. Het lukt hem toch allemaal. Die advocaat is daarentegen naar zijn wortels gaan zoeken. En heeft vragen over wie hij is. Is hij nu Nederlands of Afghaans? Hij was in een soort strijd daarmee en kon de vraag niet beantwoorden. Hij neigt naar Afghaans maar is er nog niet over uit."

De groepstrajecten

"Ik heb de Afghanen in Den Haag gedaan, een groep die uitsluitend uit vrouwen bestond. Het contact sloeg meteen aan omdat een van de veldwerkers de voorzitter van de stichting Islamitische Culturele Afghaanse Vereniging in Den Haag goed kende en omdat wij een informatiebijeenkomst hebben georganiseerd. We hadden mazzel dat heel veel van de deelnemers al culturele activiteiten hadden gedaan in het verleden. Dus het kostte ons weinig energie om het belang van het project te benadrukken. Toen kunstenaar Sam Masoud bij de groep kwam was het plaatje compleet. Het ging toen van start en alle vrouwen waren ontzettend enthousiast. Misschien omdat ze hun ervaringen en trauma's op de een of andere manier konden uiten in die schilderijen. Ze vonden het allemaal leuk om bezig te zijn met tekenen, schilderen en dingen te maken. Het leek erop dat ze hun trots konden hervinden in die schilderijen. Wij probeerden hen indirect ook voor te spiegelen wat hun bijdrage was. Door de gesprekken die plaatsvonden hebben ze hun kracht kunnen zien. Wat ze allemaal mee gemaakt hebben in Afghanistan en dat wat zij doen ontzettend veel kracht vraagt. Ze hebben ontzettend mooie gedichten geschreven ook. Een vrouw heeft ook een heel gedetailleerd verslag over de bijeenkomst geschreven, gewoon spontaan uit haarzelf. Dat zegt iets over haar betrokkenheid bij het project en de groep. Er is ook een gedichtenbundel uitgebracht door de groep vrouwen, onder andere over de kracht van Afghaanse vrouwen. Hieronder een gedicht van Nabila Loddin uit de bundel, met de kanttekening dat ze de kracht om dit te schrijven heeft kunnen putten uit het voorbeeld van haar groepsgenoten Rabia en Nadia, en niet wil dat we vergeten dat ook de grote dichter Rumi het product was van een vrouw".

Momenteel ben ik betrokken bij de groep die het vliegerfeest in Utrecht organiseert. De constellatie is anders en de groep bestaat uit Afghaanse, Eritrese en Syrische mensen. Ik merk dat iedereen iets van hun eigen cultuur wil laten zien. We hebben gekozen voor vliegeren omdat het mensen makkelijk in contact brengt en omdat het voor velen een symbool

is van vrijheid. Vooral voor Afghanen. In pragmatische zin is het ook gekozen omdat mensen gelijk refereren aan het bekende boek en de film van Khaled Hosseini. Zo hopen we meer publiek en belangstelling te krijgen. Ook is er een heel mooi filmpje over de eerste versie van het vliegerfeest gemaakt van vorig jaar. Aanhakend daarop willen we er een

Gedicht

Afghaanse vrouw

*De Afghaanse vrouw, grondlegster van de geschiedenis, fundament van de Afghaanse bodem
Heldin van het heden, moeder van Afghaanse trots
Ik zie in jou de kracht en het vermogen van een leeuw die worstelt in het oog van de storm
Dwalen zie ik jou in met bloed besmeurde herinneringen die weerkaatsen in de spiegel van jouw bestaan
Het kokende bloed in jouw aderen zet jouw pure schoonheid om in gevoelens van haat en wraak
Oh God, ik ben de enige gevangene in deze nachtmerrie, samen met mij zitten ook de zielen van onschuldige kinderen vast'
Ik ben bereid mijn leven te geven in deze nachtmerrie
Angst ken ik niet
Maar mijn kinderen moeten kosten wat het kost in mijn dromen belanden
Al dwalend hoor ik kreten
De kreten van vrouwen in de hoofd en achterafstraten
Het geluid van het geschreeuw van de vrouwen verbindt hemel en aarde
De verbinding wordt verbroken door de lichamen die de straat bedekken
De dag des oordeel is voor velen een onvoorstelbaar grijs doek, helaas heb ik er een glimp van opgevangen*

groter en succesvoller evenement van maken. Culturele Zondag biedt daar de ruimte voor. Vorig jaar waren er ongeveer 15 vliegers en nu willen we er 200 met een randprogrammering van workshops en andere activiteiten."

*Mijn geliefde Afghanistan is nu niet meer dan een plek van verdriet en verwoesting
Velen dachten een uitweg te vinden door het land te verlaten, maar het uitblazen van
Je laatste adem is makkelijker dan het verlaten van je moederland
Afstand nemen van ons moederland brengt ons slechts verdriet en heimwee
Toch heeft al dat gewicht de ruggengraat van de vrouw niet kunnen breken, integendeel, de vrouw blijft overeind
Zij doet een oproep
Een oproep om elkaar de hand te reiken en samen te werken aan wederopbouw
Zij doet een oproep om een structuur van staal op te nemen in de gemeenschap van ons volk
Ik ben een vrouw
Een van de vrouwen
Ik heb de potentie van een vulkaan, die kan uitbarsten wanneer hij wil
Kijk terug in de tijd om te zien wat ik kan
Nog nooit ben ik gebroken, alles heb ik geïncasseerd als een boomstam die de klappen van de seizoenen opvangt*

Nabila Loddin

Kom naar het *Ongekend
Bijzonder Festival* in het
voorjaar 2016

30
artistieke
producties in
vier steden

Ongekend Bijzonder Festival

De voorbereiding van het Ongekend Bijzonder Festival is zoals Farid al aangeeft in volle gang. In de verschillende steden heeft het festival zijn eigen thema en traject en worden er uiteenlopende producties en vormen van kruisbestuiving tussen vluchtelingen en culturele instellingen verwezenlijkt. Hieronder volgt een overzicht van alle publiekspresentaties in Utrecht, Rotterdam, Amsterdam en Den Haag. Wil je meer weten: www.ongekendbijzonder.nl/agenda

Uit elke stad is een betrokkene van Ongekend Bijzonder Festival geïnterviewd om een licht te werpen op de totstandkoming van de publiekspresentaties. Inhoudelijk secretaris Stasja van Droffelaar sprak met hoofd evenementen van de centrale bibliotheek Efine Pavilons (Rotterdam), Eran Ben-Michaël en Celil Toksöz van theatergroep RAST (Amsterdam) en multimedia kunstenaar Farah Rahman (Den Haag).

INTERVIEW EFINE PAVILONS

Efine woont en werkt in Rotterdam. Sinds een jaar of vier is ze hoofd evenementen en verhuringen in de Centrale Bibliotheek van Rotterdam. Ze is verantwoordelijk voor alle evenementen, tentoonstellingen, workshops, lezingen en voorstellingen die binnen de bibliotheek plaatsvinden. Om een zo groot mogelijk publiek in contact te brengen met cultuur worden er laagdrempelige activiteiten en exposities georganiseerd. Om het aanbod zo breed mogelijk te houden probeert ze aan te sluiten bij thema's of festivals in Rotterdam en zoveel mogelijk samen te werken met partners in stad en land.

“Ongeveer twee jaar geleden ben ik in aanraking gekomen met project Ongekend Bijzonder. Ik ben gevraagd om aan de stuurgroep deel te nemen vanuit mijn rol binnen de bibliotheek. In het begin probeerden we in kaart te brengen over welke groepen vluchtelingen in Rotterdam we het hebben. Het wie en waarom et cetera is steeds concreter geworden. Project Ongekend Bijzonder is heel breed en actueel, maar ook heel Rotterdams. Een actueel thema wordt vrij toegankelijk voor iedereen zonder dat het politiek gekleurd is. De focus op ‘de wederopbouw van mijn leven’ past daar goed bij.

Random dit thema hebben we in overleg met de werkgroep van vluchtelingen, BMP-medewerkers en collega's van de bibliotheek, de vijftien mooiste verhalen geselecteerd. Daaromheen wordt een tentoonstelling in de bibliotheek gebouwd voor een breed publiek. De inhoud komt vanuit Ongekend Bijzonder en de vorm is aan ons. Via foto's, geluidsfragmenten en filmbeelden op grote schermen kun je de verhalen niet alleen lezen maar ook horen en zien. Op de grond komt een plattegrond van Rotterdam met plekken erop die belangrijk zijn voor

vluchtelingen. Houten meubels die door co-creatie tot stand worden gebracht komen in de ruimte. De foto's en teksten worden gemaakt door professionals met een vluchtelingenachtergrond, die in dit project samenwerken met onze eigen tentoonstellingsmaker. Daarnaast zorgen we ervoor dat onze collectie aansluit op de inhoud van de tentoonstelling. Dan moet je denken aan de lievelingsboeken van de geportretteerde vluchtelingen maar ook boeken die in het algemeen over het onderwerp gaan. Het is mooi dat de tentoonstelling in de centrale hal komt, want er komen zoveel mensen. De centrale bibliotheek is echt een afspiegeling van de stad. Het demontabele karakter biedt daarnaast de mogelijkheid om (delen van) de tentoonstelling te verplaatsen naar andere locaties van de Rotterdamse bibliotheek.

Het is fijn dat we binnen de samenwerking met Stichting BMP zoveel vrijheid krijgen. We lopen qua planning op schema en vinden de werkgroep een leuke en gezellige combinatie. Met veel energie werken we samen aan dit project.”

INTERVIEW THEATER RAST

Theater RAST, een interculturele theatergroep in Amsterdam, maakt in het kader van Ongekend Bijzonder de voorstelling ‘De Vlucht van een Granaatappel’. De groep is in 2000 opgericht door Şaban Ol, Celil Toksöz en Gert de Boer. Sinds 2005 is zij huisgezelschap van Podium Mozaïek in Amsterdam West. Zij is opgenomen in het Amsterdamse kunstenplan 2013 – 2016. Theater RAST wil de veranderende samenleving weerspiegeld zien op het toneel. Zij wil een grootstedelijk en cultureel divers publiek aanspreken, binnen en buiten Nederland. Zij toont een verhaal vanuit vertrouwde maar ook vanuit onverwachte invalshoeken, die vanzelfsprekend intercultureel, sociaal bevlogen en soms controversieel zijn. De theaterproducties van RAST zijn een mix van tekst, muziek, zang, opera, stand up en vertelkunst. RAST heeft aandacht voor nieuw theatertalent op het gebied van tekst, spel en regie. Zij heeft de ambitie om producties ook in het buitenland te maken of te spelen.

‘De Vlucht van een Granaatappel’ is een tragikomische locatievoorstelling die zich afspeelt tussen de wens te willen weten en het verlangen te verzwijgen. In een verlaten schuur op Terschelling maakten de Koerdische Celil, de Joodse Eran, de Syrische George en de Hollandse Imke het publiek van het Festival Oerol deelgenoot van hun nooit vertelde verhalen en nimmer gestelde vragen. Persoonlijke vluchtgeschiedenissen van twee generaties. Beide met de noodzaak meer over elkaar te weten. Beide met de angst de ander te belasten met een onuitgesproken leed. De Vlucht van een Granaatappel is het persoonlijke en humorvolle relaas van vier vrienden, twee vluchtelingen en één generatiekloof.

Het past bij RAST en Ongekend Bijzonder om grote universele thema’s via een persoonlijke invalshoek te benaderen. Rondom de voorstellingen tijdens het Ongekend Bijzonder Festival Amsterdam worden er diners en nagesprekken georganiseerd voor groepen vluchtelingen en oudere migranten.

Het begin: RAST & Ongekend Bijzonder

“George en ik [Eran] hebben de voorstelling gemaakt bij RAST. We zijn door Saskia [Moerbeek] uitgenodigd om een keer te praten over het project. Stichting BMP was op zoek naar een voorstelling die verhalen kon teruggeven aan de stad. Wij kregen de open vraag of wij daar iets mee wilden. Het was mijn idee om de voorstelling die we al wilden maken voor Oerol hieraan te koppelen. We hadden al een basisidee over de ene generatie die bang is te weten te komen en de andere generatie die bang is te vragen en toen gingen we in gesprek met Stichting BMP. Het ging gelijk op. We vonden het heel fijn om te kunnen putten uit de verhalen van Ongekend Bijzonder en te voelen dat de thematiek ook bij de doelgroep zelf echt aansloeg.”

De creatie: de acteurs, interviews van Ongekend Bijzonder, improvisatie en regie

“De voorstelling is tot stand gekomen door het levensverhaal van de vier acteurs die erin spelen als fundament te nemen. Cecil is een Koerd die vanuit Turkije naar Nederland is gevlucht. George is uit Syrië gevlucht als kind. Ik ben weer van een verdere generatie en ben in Nederland geboren. Imke die heeft qua achtergrond niets met vluchteling of migrant zijn. Door waar wij in ons leven mee te maken hebben gekregen staan wij dus in verschillende ringen om deze thematiek heen. Verder heeft Eva van Pelt het onderzoek gedaan voor deze voorstelling. Ze is geïnspireerd door thema’s uit de interviews van project Ongekend Bijzonder en heeft onszelf ook geïnterviewd. Toen zijn de acteurs alle vier gaan schrijven. Daarna hebben we alles op een hoop gegooit en hebben we de eerste

selectieronde gedaan. We maakten verschillende stapels, van ‘dit moet er zeker in’ tot ‘we weten niet zeker of dit erin moet’. Toen zijn we gaan repeteren met de teksten van de eerste stapel met behulp van veel improvisatie, waardoor er eigenlijk ook nieuw materiaal ontstond. Kan de Straat heeft de voorstelling geregisseerd en hij heeft onze eigen input gewaardeerd maar ook een sturende rol gehad in hoe het er uiteindelijk uit is komen te zien. Hij is niet de meest zichtbare maar wel een hele belangrijke schakel in het geheel. ‘De Vlucht van een Granaatappel’ is een mengsel van toneel en stand-up geworden.”

De betekenis: elkaar iets mee willen geven zonder elkaar te willen belasten

“De voorstelling stelt meer een vraag dan dat wij er iets mee willen vertellen. Het cirkelt eigenlijk om het volgende dilemma heen: iets willen weten van iemand maar bang zijn om die persoon daarmee te confronteren met haar/zijn pijn en toch het gevoel hebben dat je dat moet doen, mede om jezelf beter te begrijpen. Dat is meer het perspectief van de jongere generatie. Anderzijds heeft de oudere generatie het gevoel dat er iets aan hun kinderen verteld moet worden en dat dat nu moet gebeuren omdat het anders kwijt raakt, maar gaat dat samen met de angst om hen op te zadelen met een grote last. Uiteindelijk bleek het

thema heel universeel te zijn en bleek het eigenlijk over van alles te gaan. Familiegeheimen, dingen op de werkvloer; een soort spanningsveld van elkaar iets mee willen geven maar elkaar niet willen belasten.”

Het effect: ontroerend & persoonlijk

“De reacties van het publiek waren heel bijzonder. We hebben vaker voorstellingen gespeeld die echt iets met mensen deden, ook op dit festival. Toch is het gedurfd om van zo’n onderwerp een professionele voorstelling te maken. Ook voor het Oerol publiek, die toch voor het plezier komt en lekker wat aan het drinken en eten is en dan geconfronteerd wordt met een voorstelling met inhoud. Het is een aangrijpend verhaal in theatervorm dat mensen voorheen denk ik nog niet gezien of gehoord hadden. Reacties waren huilend en lachend tegelijk. Het publiek was ook erg geboeid. Voor en na de voorstelling begaven we ons ook echt tussen onze toeschouwers. Mensen waren heel geëmotioneerd door het stuk. We kregen vele mooie warme reacties, die heel persoonlijk waren. Omdat wij zoiets persoonlijks op het toneel hebben gezet hadden mensen blijkbaar een vertrouwen en behoefte om ook met ons hun verhaal te delen of ons even aan te raken, soms in tranen. De Theaterkrant heeft het stuk daarnaast gerecenseerd en ons vijf sterren gegeven.”

INTERVIEW FARAH RAHMAN

Multimediakunstenaar Farah Rahman maakt in het kader van project Ongekend Bijzonder een live cinema tentoonstelling over vrijheid in het Museon. Ze studeerde in 2007 af aan de Willem de Kooning Academie op het gebied van audiovisuele vormgeving. Sindsdien houdt ze zich bezig met gevonden voorwerpen en vraagt ze mensen waarom ze dingen bewaren. Ze kwam veel verhalen tegen van migranten die speciale voorwerpen kilometers en jarenlang met zich mee dragen en ontwikkelde een fascinatie voor persoonlijke verhalen in het algemeen. Vanuit deze interesse is ze zich ook op haar eigen identiteit en achtergrond gaan richten. Farah's ouders zijn in hun twintiger jaren vanuit Suriname naar Nederland gekomen en hun voorouders komen uit India. Dat speelde ook een rol in haar deelname vanaf 2012 aan European Souvenirs, een internationaal kunstenaarscollectief rondom de samenwerking van verschillende culturen. De kunstenaar is erg geïnspireerd door Turkse, Japanse, Spaanse en Poolse artiesten uit dit collectief en noemt haar deelname eraan doorslaggevend voor haar huidige werkwijze. Haar uitgangspunt is het herconstrueren van gevonden materiaal uit archieven en media. De bedoeling is dat verzameld materiaal geladen wordt met andere intenties dan die van de originele maker, in een remix van bestaande en nieuwe beelden. De kijker speelt een actieve rol in de constructie van het vertelde en wordt uitgedaagd om nieuwe verbanden te ontdekken.

Farah meets Ongekend Bijzonder

"Stedelijk coördinator Dilek van Stichting BMP heeft mij via mijn artist statement en lidmaatschap van de Haagse kunstenaarsvereniging Stroom gevonden. Vanuit daar zijn we gaan praten over project Ongekend Bijzonder en dat klikte heel goed. Ik vind het zelf erg interessant en het sluit precies aan bij waar ik al mee bezig was. De persoonlijke verhalen op video spraken gelijk tot mijn verbeelding. Daar wilde ik wel induiken!"

Freedom in progress

"We gaan een herinterpretatie maken van de interviews van Ongekend Bijzonder. Ik heb ruw materiaal ontvangen uit de 248 gefilmde interviews omtrent het thema vrijheid. Ik haal daar video anekdotes uit van beeldende verhalen en ga daar de audio van gebruiken. Ik zoek naar gedetailleerde persoonlijke verhalen waar ik gelijk wat bij zie, niet naar abstracte of algemene uitspraken over vrijheid. Vervolgens ga ik die samples heranalyseren, indelen in vier hoofdstukken en in live performances en installatievorm integreren. Ik ben aan de slag gegaan met Mark Ridder van Kleurbleur, hij heeft veel ervaring in het maken van

tentoonstellingen en hij is een media kunstenaar die mijn werk ook goed kent. Ik heb hem duidelijk gemaakt dat ik verschillende perspectieven en gelaagdheid wil visualiseren. Hij heeft een heel mooi ontwerp gemaakt, waarin je als bezoeker letterlijk de schermen met verschillende video anekdotes kan draaien terwijl je door de ruimte loopt. Je bent geen passieve ontvanger zoals in een klassieke bioscoop maar hebt de keuze om je eigen verhaal te maken en zelf de volgorde erin te bepalen. Het belang van de eigen associatie komt terug in al mijn werk. Ook zet ik graag tegenstellingen neer. Ik heb bijvoorbeeld een verrassend interviewfragment gevonden waarin een Iraanse vrouw zegt dat ze vroeger een hoofddoek droeg terwijl ze er nooit echt in geloofde. Een andere jonge vrouw vertelde me tijdens één van de groepsbijeenkomsten daarentegen dat ze er gewoon zelf voor kiest om een hoofddoek te dragen, terwijl ze door bijna iedereen – zelfs onder moslima's- als onderdrukt wordt gezien. Ik vind het interessant om die twee anekdotes tegenover elkaar te zetten. Vrijheid is een imperfect begrip wat niet altijd even vast is, want er wordt overal aan gesleuteld op allerlei manieren."

Grenzen

“Hetzelfde geldt eigenlijk voor grenzen. Ik woon zelf in Den Haag en had het erover met een Taiwanese vriendin van mij. Ik vind het interessant dat zij in Den Haag is blijven wonen. Zij vertelde dat dat zo is vanwege het nabij gelegen strand. Een strand is letterlijk het einde van een continent of land. Het is een mooie en duidelijke grens maar er gebeuren ook veel verschillende dingen. Gezellige vakantiegangers die met hun kinderen bij de zee spelen en gevluchte mensen die met hun kind in hun armen de grens letterlijk oversteken in rubberbootjes. Dat vind ik een raar contrast. Zelf heb ik in eerder werk veel beelden van de Nederlandse kust gemixt met migranten die ‘illegaal’ de grens oversteken. Maar hoezo kunnen mensen illegaal zijn? Iedereen mag toch vrij reizen! Het is belachelijk en het verwondert me op een negatieve manier. Een Turkse kunstenaar waarmee ik samenwerk in het kader van European Souvenirs kan niet meer mee doen vanwege visa problemen, maar zelf heb ik vanwege de migratie van mijn ouders een Nederlands paspoort die een soort gouden reis- en toegangkaart blijkt. Het is heel scheef en het is goed om daar constant over te praten en dat duidelijk te maken.”

A personal touch

“Terwijl het in Hindoeistaanse kringen niet normaal is om daarover te praten kijk ik sinds ik als mens en maker diepe gesprekken heb gevoerd met mijn ouders, anders tegen migratie en vluchten aan. Het vergt heel veel kracht en doorzettingsvermogen om naar een ander land te gaan. Ik heb echt respect voor mensen die zo’n stap zetten en tot dusver worden hun verhalen niet goed belicht. Vluchtelingen worden neergezet als zwak terwijl ze hele krachtige mensen zijn. Ik kan me in zekere zin identificeren met al die verhalen en heb er veel respect voor. Toch hoeft het voor mij ook niet superzwaar te zijn. Met een smile op m’n gezicht zie ik hoe mensen hun eerste ervaringen in Nederland bijvoorbeeld overeenkomen met die van mijn ouders en eigenlijk iedereen die hier komt. Het is voor mij

een soort van logisch en mooi. Ik denk aan kleine details die mijn moeder met me deelde, zoals dat ze vast winterjassen had laten maken in Suriname omdat die daar niet te koop zijn en het hier koud is.”

Samen in het Museon

“Deze multimediatentoonstelling komt voort uit een proces met allerlei partijen, het is niet iets van mij alleen. Het Museon heeft veel expertise in tentoonstellingen maken en know how van hoe mensen gaan reageren en hoe lang mensen blijven hangen in een tentoonstelling. Dat is erg leerzaam en spannend voor mij want ik heb nog nooit een tentoonstelling gemaakt. Ook moet het eindresultaat toegankelijk zijn voor een jong publiek. Daar moest ik echt over nadenken want dat is ook nieuw voor mij. Omdat ik lesgeef aan jongeren en sowieso van toegankelijke films houd ging het wel. Maar in zo’n proces kom je nieuwe perspectieven en elementen tegen. Gert-Jan van Rijn van het Museon zei bijvoorbeeld dat kinderen het leuk zullen vinden om zelf te kunnen v.j.-en. Voor mij is het gesneden koek maar voor anderen is het nieuw en spannend. Ik vind het leuk en interessant dat er in dit werk twee verschillende werelden samenkomen. Experimentele live video performances, wat ik van festivals ken, samenbrengen met het Museon en mijn werkachtergrond met jongeren. Verder vind ik het tof dat we een stukje hergebruik gaan toepassen wat betreft expositiemeubels. Het is echt iets gezamenlijks. Niet alleen wat betreft het Museon, maar ook in relatie tot Mark Ridder en Stichting BMP. Zo is het natuurlijk belangrijk wat BMP mij voor content geeft. Ik ben benieuwd of er mensen komen die hun eigen verhaal terughoren. Ik heb heel veel zin om de performance uit te voeren en de interactiviteit van het werk letterlijk met mensen mee te maken. Als performer ga ik zelf videoschermen draaien en Mark ook. Dat is een stukje choreografie en ik heb veel zin om het uit te voeren en erover na te denken. Het zal een creatieve bevalling worden. Ik hoop natuurlijk dat mensen komen kijken en dat we bijzondere momenten met elkaar zullen uitwisselen.”

TOT SLOT

Als Ongekend Bijzonder team vinden we het erg stimulerend dat zoveel mensen, archieven, onderzoeksinstituten en culturele organisaties samen met de veldwerkers van Ongekend Bijzonder willen helpen om de publiekspresentaties en andere onderdelen van deze tweede fase succesvol en vernieuwend te maken. Maar wat het mooiste is, is dat de verhalen van vluchtelingen op zoveel verschillende creatieve manieren aan het publiek worden getoond. Er ontstaan nieuwe partnerschappen en onverwachte samenwerkingsverbanden.

Vanaf de start van het project is gekozen om met lokale stuurgroepen te werken waarin de vaste partners samen met vluchtelingen richting geven aan de stedelijke voortgang van het project. We willen iedereen bedanken en staan te popelen om alles mee te maken in het voorjaar!

Hartelijke groet,

Team Ongekend Bijzonder

Partners

Ongekend Bijzonder werkt in de vier grote steden samen met een aantal vaste partners: het Stadsarchief Amsterdam, Amsterdam Museum, Haags Gemeente Archief, Haags Historisch Museum, Het Utrechts Archief, Bibliotheek Rotterdam, Museum Rotterdam, twee regionale stichtingen van VluchtelingenWerk en de leden van de stuurgroepen. Verder werkt het project landelijk samen met Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis (IISG) en UAF.

Een aantal andere partners is betrokken bij afzonderlijke producties in een van de steden. Dit zijn onder andere Framer Framed, Beeld voor Beeld filmfestival, Mezzrab, Centraal Museum, Culturele Zondagen Utrecht, theater RAST, Laura van Dolron, Farah Rahman en Mark Ridder, Museon, Haagse Vrijheidsweken, SPACE theater, Rederij Lampedusa en vele anderen.

Financiers

FONDS 21

BankGiro
Loterij

FONDS

VSBfonds,
iedereen doet mee